

גיטין יא

יום ב' שבועות תשפ"ג

משה שווערד

1. תוספות מסכת גיטין דף י עמוד ב ד"ה והא לאו
והא לאו בני כריתתה נינהו - ה"מ למיפרך הא לאו בני עדות נינהו.

2. נחלת משה

והנה קושיה בתוס' הוי רק לשיטתם דס"ל דעכו"ם
פסולין לעדות אצל לפי רש"י שסובר דעכו"ם כשירין
לעדות ממון מן החורב (עיין ברש"י לעיל ט: ד"ה חוץ
מגיטי נשים וכו' ועיין מה שכתבתי שם) אחי שפיר דדוקא
משום שהם לאו בני כריתות לכן הם פסולין בגט וזכו
שכתב רש"י בד"ה כריתת וכו' „דכיון דלא שייכי בתורת
גיטין וקידושין אין נעשין עדים בדבר“, וכוונת לפי רש"י
זכ' הוי קושיא גם על שטר מתנה דכבר כתבתי לעיל ט:
ברש"י ד"ה חוץ מגיטי נשים וכו' בשם הקל"ח דלפי
רש"י כעטס דעכו"ם פסולין בשטר מתנה זכו משום שאינו
בתורת שטר.

3. דבר יעקב מסכת גיטין דף י עמוד ב

כא [תד"ה והא וכו' ה"מ למיפרך הא לאו בני עדות נינהו - המהרש"א מוסיף דה"ה דהוי מצי למיפרך דלאו בני
שליחות נינהו ולא עבדי לשמה.

הרמב"ן מקשה שהוי מצי למיפרך שיש בגט עוד הרבה הלכות שהגויים אינם יודעים אותם. ומתוך הרמב"ן
שהכל כלול בשאלה לאו בני כריתות נינהו, כלומר כיון שאין אצלם גיטין אינם יודעים כלל הלכות גיטין וכל
הדברים הפוסלים בגט יש לחוש שיהיה אצלם. ומשני דמיירי שהיו עדי חתימה ישראל, ואין הע"ח מסכימים
לחתום עד שהם מבררים שהגט נכתב עם כל דקדוקי ההלכה.

4. רש"י על גיטין דף י/ב

מודה ר' אלעזר במזויף מתוכו - דאע"ג דאמר ר' אלעזר גט שאין עליו עדים כשר דוקא אין עליו עדים אבל יש
בו עדים פסולין פסול מדרבנן דילמא קאתי למימסריה באפייהו ומיסמך עליהו:

5. נחלת משה

דף י"א ע"א: בשמות מובהקין. ות"ק סובר לפי רש"י
(עיין ברש"י לעיל י: ד"ה חנו חוץ מגיטי נשים
וכו') כר"מ ולכן אף בשמות מובהקין פסול דעדי חתימה
כרתי ועכו"ם לאו בני כריתות נינהו ולפי תוס' (עיין
לעיל י: תוד"ה חספא וכו') לעולם סובר כר"א ואטפ"כ
סובר בשמות מובהקין פסול לפי שגזרינן שמות מובהקין
אטו שמות שאינן מובהקין.

6. דבר יעקב מסכת גיטין דף יא עמוד א

א] בשמות מובהקים - הרשב"א [לעיל ד א] מקשה דאכתי הוי מזויף מתוכו מחמת שהגויים חתמו שלא לשמה, וכמו היכא שעדים ישראלים חתמו שלא לשמה דפסול משום מזויף מתוכו. ותירץ כיון שהם גויים ויש להם שמות מובהקים שגלוי לכל שהם גויים, ולא יבואו לסמוך עליהם בתור ראיה, אינם בגדר עדים ואינם חלק מהגט וא"צ להיות לשמה.

הפנ"י [י: ד"ה הכא] כתב שהתירוץ של הרשב"א הוא לשיטתו שביאר [לעיל ד. אות ד] שהפסול בחתמו שלא לשמה משום שהחתימה נעשית חלק מהגט וממילא צריך להיות לשמה, משא"כ חתימות של גויים שאינם נעשים חלק מהגט.

ולפי תוס' [ד א] שפירשו שחתימה שלא לשמה הוי מזויף מתוכו ופסול משום גזירה חתימה אטו כתיבה, דאם אין חותמים לשמה שמא לא יכתבו הכתיבה לשמה, הדרה קושית הרשב"א שגם כאן אף בשמות מובהקים נפסול חתימה אטו כתיבה, דכתיבת ערכאות ודאי פסולה. ותירץ דדוקא בע"ח ישראל שסומכים עליהם לראיה בלי להביא הע"מ, איכא למיחש שיבואו לומר שהם כתורף, ושייך לגזור שמא יתירו כתיבה שלא לשמה אטו כתיבת תורף, אבל בע"ח גויים שלא סומכים עליהם כלל, בודאי אינם חלק מהתורף ולא חיישינן שמחמתם שיבואו להכשיר כתיבה שלא לשמה.

7. תוספות על גיטין דף יא/א

שבתאי. גרסי' דשבתאי שם ישראל הוא בכמה מקומות אבל שבתאי הוא רוח רעה כדאמר בפרק כל הבשר (חולין דף קז:):

8. רש"ש על גיטין דף יא/א

תד"ה שבתאי. גרסי' כו' אבל שבתאי כו'. נראה דצ"ל שיבתאי. כי שבתאי אשכחין בסנהדרין (ח) שהוא שם חכם ועי' בסה"ד אות שיי"ן. והתוס' בנזיר (ג ב) בד"ה היכא הביאו ג"כ הר"ר שבתאי:

9. שערים מצויינים בהלכה

אתרא באתרא לא מחליף. צריך ביאור הרי בתרומות ומעשרות גזרו אף בארצות שסמוכין לארץ ישראל [עי' ברמב"ם תרומות פ"א], ויש לחלק דהתם שהיו מביאין הפירות מאלו הארצות לארץ ישראל חיישינן למחליף, דהטעם דאתרא באתרא לא מחליף משום דקבוע על מקום אחד, ולא גזרינן על מקום זה אטו מקום אחר, אבל הפירות נע ונד הם ממקום למקום. וכמ"פ מצינו שינוי בדין בין

10. דבר יעקב מסכת גיטין דף יא עמוד א

יא] רבינא סבר לאכשורי בכנופיאתה דארמאי - רש"י מפרש שאינם ערכאות. וצ"ב למה סבר לאכשורי. ואולי משום שהיה שם התכנסות של הרבה אנשים [ולכן נקרא כנופיה].

- החת"ס כתב שאינם ערכאות וג"כ אינם הדיוטות.
- המאירי [י ב] כתב קיבוץ מנהיגי העיר בלא שופט שלהם וחכמיהם.
- בחי' הרמ"ה כתב מקום שגדוליהם מתקבצים באופן עראי לשפוט שלא על פי המלך.

11. נחלת משה

אִי הָכִי מִמִּשְׁעָדֵי נָמוּ וְכוּ. לְפִי ר"ח שְׁסוּבָר לַעֲוִל ג: תוּד"ה
וְגוֹבָה וְכוּ דְבַעֲדֵי מַסִּירָה לַחֹד גּוֹצִין מִמִּשְׁעָדִים
קוֹשֵׁית הַגְמָרָה בַּפְּשִׁיעוֹת דְּכִיּוֹן דְּלִיכָא עַדִּי מַסִּירָה יִשְׂרָאֵל
לִגְבִי מִמִּשְׁעָדֵי וְלִפִּי ר"ח שְׁסוּבָר הָחַס דְּלִין גּוֹצִין
מִמִּשְׁעָדִים אֲח"כ יֵשׁ עַדִּי חֲתִימָה פִּי שֶׁם הָחוּס דְּכַס"ד
שֶׁל הַגְמָרָה הוּא דָּאָס יֵשׁ עַדִּי מַסִּירָה יִשְׂרָאֵל חֲשִׁיבִי הַנֶּךְ
הַדְּיוּטוֹת כַּעֲרֻכָּאוֹת (דְּלִפִּי ר"ח ל"ל דְּכֶאֱן אִיירִי שְׁחַתּוּמִין
עֲכוּ"ם הַדְּיוּטוֹת עָלָיו כְּמוֹ שְׁפִירֵשׁ"י וְלֹא כְּמוֹ שְׁמַפְרֵשׁ הָרֹא"ש
אֲלִיבִיכָה דְּחוּס) וְהַכְּסָבָר נ"ל דְּכַס"ד סוֹבָר דְּכָמוּ שְׁעַדִּי
חֲתִימָה יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין קוֹל כֶּךָ עַדִּי חֲתִימָה עֲכוּ"ם עוֹשִׂין
קוֹל רַק אִי לִיכָא עַדִּי מַסִּירָה יִשְׂרָאֵל חִיּוּשִׁין שֶׁהֵם מַשְׁקָרִים
אֲבָל כִּיּוֹן דְּלִיכָא עַדִּי מַסִּירָה יִשְׂרָאֵל א"כ זֶה אֲמַת וְלִרְיָךְ
לְגִבּוֹת אֶף מִמִּשְׁעָדִים.

12. נחלת משה

לִית לִיכָא קְלָא. לְפִי ר"ח הַתִּירוֹן הוּא פְּשׁוּעַ דְּהַגְמָרָה מַסִּיק
דְּרַק עַדִּי חֲתִימָה יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין קוֹל וְלִפִּי ר"ח לְכַאֲוֶרָה
קֶשֶׁה כִּיּוֹן דְּלִיכָא עַדִּי מַסִּירָה יִשְׂרָאֵל לִגְבִי מִמִּשְׁעָדֵי וְתִירוֹן
שֶׁם הַמַּהֲרֵשׁ"ה דְּדוּקָא אֵס נִכְתָּב בְּלִשׁוֹן יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָזֶה קוֹל
אֲבָל אֵס נִכְתָּב בְּלִשׁוֹן פְּרָסִי אִין לָזֶה קוֹל וְהַקֶּשֶׁה שֶׁם הַרֶשׁ"ש

13. פסקי רי"ד מסכת גיטין דף יא עמוד א

ואי קשיא כיון דידעי עידי מסירה הרי הודה לפניהם ובלאו האי שטרא נמי גבי בהני עדים. תשובה, הויה לה מלוה על פה ואי טעין למחר וליומחרא פרעתי הנה נאמן, אבל השתא כל זמן שהשטר בידו אינו נאמן לומ' פרעתי, ואף על פי שאינו גובה אלא מבני חרי אינו נאמן לומ' פרעתיך, משום דאמ' ליה שטרך בידי מאי בעי

ומיכן סייוע למה שכתבתי בגט פשוט גבי הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו גובה מנכסים בני חורין, דאי טעין ואמ' פרעתיך לא מהימן משו' דאמ' ליה שטרך בידי מאי בעי, ודלא כרבינו יצחק זצוק"ל דאמ' התם כיון דמלוה על פה אי טעין ואמ' פרעתי נאמן, דהא הכא אף על גב דלא גבי אלא מבני חרי אינו נאמן לומ' פרעתי.

=====

14. שערים מצויינים בהלכה

שם ע"ב מפני שרוב ישראל שבחו"ל,
שמותיהן כשמות עכו"ם. עי'
ברש"י (ד"ה התם) דבארץ ישראל אין רוב
שמותיהן כן, אבל יש גם בארץ ישראל

דשמותיהן כעכו"ם. וכן משמע מתוס' (ד"ה עדים). ואע"פ דאיתא במ"ר (אמור לה-ה) בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שינו את שמם ולשונם כו', מ"מ הגלות גרם להם זה. ומכאן הוכיח בתשו' מהרשד"ם (יו"ד סי' קצט) דכל שהוא לצורך חייו וכגון להציל ממונו וכדומה מותר, ומסתייע נמי מגמרא נדרים (סב:) אמר רבא מותר לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא, ופי' הר"ן עבד לאיש שהוא כהן לעובדי האש, והא דקאמר צורבא מרבנן, לרבותא קאמר דאפי' הוא מותר, וגם הביא דברי המהרי"ק (שורש פח) שהביא מגמ' ב"ק (קיג.) גבי בגד של כלאים שמתלבש בו כדי להבריח המכס, דיש אוסרין ויש מתירין, ודעתו שם דמותר להתלבש בבגדי נכרים כל שהוא לצורך גדול, וכן בבגדי כלאים, וכתב במהרשד"ם דמה שכתבו הפוסקים לאיסור אינו אלא שלא ישנה האדם עצמו וגופו בפני הגוים כדי שלא יחשבוהו לגוי, אבל כנודן שהוא נשאל על זה מפני ממונו אין איסור. ועי' בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' קסט) דיש איסור דאורייתא לכנות עצמו בשם עכו"ם, כמש"כ ברמב"ם (ע"ז פי"א ה"א) דמקרא מלא נאמר (קדושים כ-כו) "ואבדיל אתכם מן העמים", ומשם ילפינן בספרי דאין רשאין לדמות להם בשום אופן, וכשם שאסור לנו להדמות להם במלבושם ובהילוכם ובשאר מנהגיהם, ה"ה וכש"כ דאסור לדמות להם בשמותיהם כו', והרי מעולם היה הדרך לקרות שם בניהם על שם אבותיהם או ע"ש צדיקים קדושים וגאונים גדולים שהם היו החשובין, והחדשים מבזים אבותיהם וגדוליהם ומחשיבין ומשבחין ומפארין שם הגוים לקרות שם צאצאיהם על שמם, והר"ז בזיון גדול לאבותיהם כו', וק"ו מגט שצריכין להיות נזהר לכתוב כל השמות, ואפ"ה כתבו התוס' לקמן (לד:) בשם ר"ת, שחלילה להזכיר שם נכרי בגט, כש"כ בזה כו' עי"ש. וע"ע מה שכתבנו לעיל (ע"א סוד"ה הכא) ומה שהארכנו במס' סוטה (לד: ד"ה מרגלים).

ועי' ברמב"ן לקמן (לד:) דהני ישראל שבחוצה לארץ, ששמותיהן כשמות ישראל,

ויש להם שמות אחרים כשמות הנכרים, אע"פ שאינם אלא שם לוי מפני העולים שאינם יודעים לקרות בשם ישראל, כיון שהוחזק בשם ורובא דעלמא קרי ליה הכי, צריך לכתוב בגט אותו השם, ושם ישראל שלהם שהוא חותם בו נמי שם גמור הוא, וצריך לכתוב אנה פלוני דאתקרי פלוני.

15. נחלת משה

דף י"א ע"ב. האומר תן גט זה וכו'. הנה משמע ממהותו
דאם מסר השליח את הגט שחרור ליד העבד אז
אפי' לר"מ הוי משחרר ומקשים האחרונים כיון דאמרין
לקמן לח. כל המשחרר עבדו עובר בטעם א"כ הוי שליח
לדבר עבירה ולא הוי שליח א"כ איך חל השחרור ותיירץ
הקצוה"ח צסי' קפ"ב דכיון דכתבו התוד"ה כל וכו' ולכן
בשחרור הוי תן כזכי לפי דאז לאו דעבד ליה ניות נפשיה
לא הוי משחרר ליה, וא"כ כיון שאינו משחררו צחנס אינו
עובר בטעם כמו שכתב הרשב"א לקמן לח. עיי"ש בקצוה"ח.

16. שערים מצויינים בהלכה

משנה האומר תן גט זה כו', וחכ"א בגיטי
נשים אבל לא בשחרורי עבדים. פי'
שאינו יכול לחזור שכבר זכה בו השליח לצורך
העבד, והוי כמו שהגיע כבר לידו, עי' ברש"י
ותוס' רי"ד. ובתשו' נודע ביהודה (מהד"ק
אה"ע"ז סי' עו) מובא דברי הגאון ר' יצחק
המבורגער [זקנו של הזרע קודש] שהקשה, הא
קי"ל כר' יהודה לקמן (לח:) כל המשחרר
עבדו עובר בטעם דלעולם בהם תעבודו,
ואין שליח לדבר עבירה, והיאך נאמר דזכה
השליח לצורך העבד והוא משחרר, ותיירץ
דדוקא באיסור לאו אמרין אין שליח לדבר
עבירה, ולא באיסור עשה. וכתב לו ע"ז הנוב"י
(שם סי' עז) בזה"ל, ומה שהביא מתן גט זה
לעבדי, דבר זה מביא לידי גיחוך, וכי שליח
המשחרר הוא זה, והלא אינו אלא שליח של
העבד להיות זוכה לו שלא בפניו, וזכיה מטעם
שליחות, ואם יאמר שיוכיח מדברי ר"מ

ובאה שכתב הגאון ר' יצחק המבורגער
לתרץ דדוקא באיסור לאו אמרין דאין שלד"ע,
וכאן הוה איסור עשה, קשה לי דהא כתב
הרמב"ן לקמן (השמטות לח:) דלא אמרה
תורה לעולם בהם תעבודו אלא משום שלא
ליתן להם מחנת חנם כענין שנאמר בעכו"ם
לא תחנם, וא"כ הו"ל גם איסור לאו. שוב
הראה לי נכדי הב' החריף אברהם יעקב נ"י
בחי' כתב סופר לקמן (שם ד"ה ולכן) שכתב
לפרש דברי הרמב"ן, דלא כוון הרמב"ן דהוה
איסור של לא תחנם, רק דאיסור עשה דלעולם
בהם תעבודו הוה כעין לא תחנם, והיכא דגבי
נכרי אין כאן לא תחנם, ה"נ בעבד כנעני אין
כאן איסור עשה, ולפ"ז מתורץ קושיתנו,
דאפי' לשיטת הרמב"ן אין כאן איסור לאו רק
איסור עשה.

17. תוספות מסכת גיטין דף יא עמוד ב ד"ה בגיטי נשים

בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים - בירושלמי בעי הגע עצמך היה עבדו של קצין הרי חובה הוא לעבד הרי
שהיתה אשתו של מוכה שחין הרי זכות הוא לה לית לך אלא כהדא אילו המוכר עבדו שלא מדעתו שמא אינו
מכור אילו המגרש אשה שלא מדעתה שמא מגורשת היא פירוש על ידי אחר העבד נמכר על כרחו ואין האשה
מתגרשת על ידי אחר בעל כרחו.

18. שערים מצויינים בהלכה

אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לאדם
שלא בפניו. עי' בתוס' שהביאו ירושלמי
בפרקין (ה"ה) דבעי הגע עצמך, היה עבדו של
קצין [שר שיש לו פרנסה ברווח] הרי חובה
הוא לעבד, היתה אשתו של מוכה שחין, הרי
זכות הוא לאשה שתצא ממנו, לית לך אלא
כהדא אילו המוכר עבדו שלא מדעתו שמא
אינו מכור, אילו המגרש אשתו שלא מדעתה
שמה מגורשת היא, בתמיה. ופירשו שם

המפרשים, דאע"ג דאשה מתגרשת בעל כרחה, מ"מ בעינן ידיעתה שתדע שהיא מגורשת. ובתרומת הדשן (סי' רלז) כתב, דמבואר במס' יבמות (ק"ח:) גבי מזכה גט במקום קטטה, דהיכא דזכות הוא לאשה, יכול לזכות לה גט ע"י אחר שלא מדעתה, וכן הביא בשם האו"ז (ח"א סי' תשו) דאשה הנאסרת על בעלה, ימסור הגט לאחד ויאמר לו, זכה בגט זה לאשתי, והרי היא מגורשת בקבלנותו של זה מיד, והיינו מטעם דזכין לאדם שלא בפניו, וכן המנהג באוסטרייך דמי שנשתמדה אשתו, ורוצה לישא אשה אחרת, מזכה לה גט ע"י אחר קודם שישא אחרת משום חשש דרבינו גרשום [ע"י ברמ"א אהע"ז סי' קמ ס"ה]. וע"י

19. תוספות מסכת גיטין דף יא עמוד ב ד"ה התופס לב"ח
התופס לב"ח במקום שחב לאחרים לא קנה - אפילו עשאו שליח ...

20. נחלת משה

תוד"ה כתופס וכו' ואפי' עשאו שליח וכו'. הקשה הפני
יטו : דכתובות פד: אמאי לא מהני תפיסה היכא
שעשאו שליח בפירוש שחב עבדו וכלל קי"ל ככל התורה
דשלוחו של אדם כמותו וידו כיד משלחו ממנו צין בגיטין
ובין בקידושין אע"ג דמחייב לאחריו כדאיתא בקידושין

21. שערים מצויינים בהלכה

כתב בשו"ת נוב"י (מהד"ק אהע"ז סי' ב)
דלפי סברת התוס' והרא"ש (סי' יג) דתופס
לבע"ח במקום שחב לאחרים לא קנה ע"י
שליח, אף דבכל התורה שלוחו של אדם
כמותו, משום דלאו כל כמיניה לשויה שליח
במקום שחב לאחרים, ואמרתי בזה דין חדש
שלא נזכר עדיין בשום פוסק, דאפילו קודם
חרם רגמ"ה, ולדינא דגמ' דמגרש אדם בע"כ,
מ"מ ע"י שליח א"א לגרש בע"כ, דא"א
לשוויה שליח לחוב להאשה עכ"ד. וע"י עו"ש
(סי' עה) באחד שגרש אשתו ע"י שליח ובעל
כרחה, כיון שיש כאן עבירה חמורה לעבור על
חדר"ג לגרש בעל כרחה, א"כ אין שליח לדבר
עבירה, ובטל מעשה השליחות לגמרי, ואין
כאן גירושין. וקצת ערערו עליו דלא אמרי' אין
שליח לד"ע אלא שלא יתחייב המשלח, אבל
עיקר המעשה אינו בטל, ונשאר קיים, והרי
היא גרושה גמורה. והנוב"י (סי' עה-פב) כתב

התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא
קנה. כתבו התוס' אפי' עשאו שליח
כדמוכח במס' כתובות (פד:) גבי יימר בר חשו
דאמר ליה לשלוחיה כו'. ובפני יהושע (שם)
תמה, אמאי לא מהני תפיסה היכא שעשאו
בפירוש שליח, הא קי"ל ככל התורה כולה
שלוחו של אדם כמותו, וידו כיד משלחו ממש,
ונז"ל לומר דהוי כמו לדבר עבירה, וכיון דחב
לאחרים עבירה הוי לגביה, ודברי הרב ודברי
התלמיד דברי מי שומעין, דכאן דכי אתא
לדינא לקמן לא היו נותנין לא לזה ולא לזה
אלא ליורשין, ודחה דברים אלו עי"ש.
ובקצוה"ח (סי' קה סק"א) כתב, דסברתו לא
נהירא, וגם אפי' אם היה שליח עושה עבירה
בשליחותו, כיון דלמשלח אינו עבירה, אינו
ענין לשליח לד"ע, ולא אמרינן אין שלד"ע
אלא בכהן דאמר לישראל קדש לי אשה
גרושה, דעבירה הוא למשלח, עי"ש ראייתו.

22. שערים מצויינים בהלכה

התופס לב"ח במקום שחב לאחרים לא קנה. כתבו התוס' דאפי' עשאו שליח לא קנה, והא דאמרי' במס' ב"מ (י.) דמגביה מציאה לחבירו קנה חבירו כו', שאני מציאה דמיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה. והקשה בשו"ת גודע ביהודה (מהד"ק אהע"ז סי' סד) לפ"ז לא יוכל שום אדם לקדש אשה ע"י שליח, אלא מטעם מיגו דזכי השליח לנפשיה, ומעתה אם האשה היא ערוה עליו, אינו יכול להיות שליח לקדשה לאחרים, וזה לא שמענו בדברי הפוסקים, ותירץ דמה שאחרים אינם יכולים לישא אותה, זה לא מקרי חב לאחרים, דכיון שהיא בעלת בחירה ומתרצית לזה, מי יוכל לכופה להתקדש לאחר, אף אם לא היתה

23. פסקי רי"ז מסכת גיטין דף יא עמוד ב

אדהכי והכי איתער ר' (יוחנן) ירמיה אמ' להו דרדקי הכי אמ' ר' יוחנן התופש לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה, ואם (נתן) תאמר משנתינו, כל האומ' תנו כאומ' זכו דמי. פי' ואין זה תופש שהוא תפש מאיליו ולא זיכהו הלוה, אבל הכא הרב זיכהו ונתנו לו, ואף על פי שהעבד לא ידע זכין לאדם שלא בפניו, ולגבי עבד דזכות הוא לצאת זכה בעבורו ואינו יכול לחזור בו, אבל לגבי אשה דחוב הוא לה אין חבין לאדם אלא בפניו, ויכול לחזור בו. וכך הלכה שהתופש לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה, אבל במקום שלא חב לאחרים קנה.

24. רי"ף מסכת גיטין דף ה עמוד א

וחכמים אומרים בגיטי נשים אבל לא בשחרורי עבדים לפי שזכין לו לאדם שלא בפניו: והני מילי לחזרה דלא מצי רביה למיהדר ביה אבל עבדא לא נפיק לחירות עד דמטי גיטא לידיה דתנן [דף י"ג ע"א] האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה דאין גט לאחר מיתה ושמעת מינה ב דלחזרה הוא דזכין לו לעבד אבל מפק לחירות לא נפיק עד דמטי גיטא לידיה ואשכחן זכיה כה"ג כדאמרי' לקמן [דף י"ד ע"א] הולך מנה לפלוני שאני חייב לו אמר רב חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר:

25. ר"ן (על הרי"ף) מסכת גיטין דף ה עמוד א

וה"מ לחזרה וכו'. דעת הרי"ף ז"ל ובודאי דפשטא דמתני' הכי מוכחא דמעיקרא תנן שאם רצה לחזור בשחרורו לא יחזור ובתר הכי תנן לא יתנו לאחר מיתה דמשמע דנהי שאינו יכול לחזור ביה עבדא מיהא לא נפיק לחירות עד דמטי גיטא לידיה אבל אי אפשר לומר כן דכיון דהאומר תנו כאומר זכו דמי הוי כאילו הגיע הגט ליד העבד ...

26. גליוני מנחת חן

והקשו הרא"ש והר"ן דאמאי לא נימא דמדין זכי' זכה העבד תיכף בגיטו ומשחרר לאלתר, וכתב הג"ר שלמה היימאן

בחי' ר' שלמה (והובא ג"כ בילקוט ביאורים סי' י"א) דס"ל להרי"ף דהא דזכין לאדם שלא בפניו אינו מועיל אלא לענין לזכות דבר לחבירו, כגון בממון דאינו צריך אלא לזכות בו, בזה הוא דנאמר דינא דזכין לאדם שלא בפניו ומועיל לקנין, אבל בגט לא סגי שיזכה בהגט, אלא דצריך שיבוא הגט לידו או ליד שליחו, משו"ה לא מהני בזה הדין דזכי'.

ובאמת כבר קדמו בחידוש זה בס' דברי אמת (קונטרס י"א סי' נ"ב), דהרי"ף סובר דזכי' לאו מטעם שליחות היא, ולפיכך בגט שחרור אף שזכה בהגט, מ"מ ונתן בידה בעינן ולא הוי ידו כיד העבד, ורק דהאדון אינו יכול לחזור משום הזכי'. וכ"כ בס' נתן פריו לגיטין (דף ט' ע"ב).

27. שערים מצויינים בהלכה

לפי שזכין לאדם שלא בפניו וכו'. איתא בגמ' חולין (לט:): כי פליגי שזיכה לו ע"י אחר ושחק ולבסוף צווח כו'. וכתב הרמב"ן [הובא במגיד משנה זכיה ומתנה פ"ד ה"ב] דמהא שמעינן דכי אמרינן זכין לאדם שלא בפניו היינו דוקא כשנתרצה כששמע, אבל אם לא נתרצה כששמע [צווח] לא, ומכלל זה אתה למד שכל דבר שבתורה אין חבין לו לאדם שלא בפניו, ואע"פ שנתרצה לו, שלעולם אין חבין לו לאדם אלא מדעתו ובשליחותו. והקשה הרשב"א במס' קידושין (כג. ד"ה ולענין) הא בגמ' לקמן (יב:): איתא, דא"ל ר"מ מה תשיבוני על התרומה, וכ"ת אי בעי זריק ליה גיטא ופסיל ליה, שביק ליה ועריק כו', ומשמע דיכול לפוסלו מן התרומה בע"כ בשטר ע"י אחרים, וכתב הרשב"א דמתנת ממון שאני, דאפי' בע"כ נמי, דלאו זכות גמור הוא, ואדרבה חוב הוא מצד עצמו דכתיב (משלי טו-כו) "ושונא מתנות יחיה", אלא מיהו מצד שנפשו של אדם מחמדתן קרי ליה זכות, ואע"פ דמצד עצמה חובה, זכין לו שלא בפניו, אבל גט שחרור דזכות גמור הוא דמתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות ישראל זכין לו מ"מ, ואפי' עומד וצווח בטלה דעתו אצל כל אדם כו' עי"ש. ומדבריו מבואר דזכות גמור מזכין בע"כ, ואינו יכול למחות ולבטל להזכיה.

1. אז ישיר- חג הפסח [ע' שכב-ג]

מחלוקת רב ושמואל לשיטתם בדין שחרור עבדים

בספר הררי קדם (ח"ב ע' רי"ט) מביא שיש מפרשים שרב ושמואל נחלקו לשיטתם, וז"ל:

ובעיקר מחלוקת רב ושמואל, אם אומרים מתחילה עו"ז או עבדים היינו, היה רגיל רבינו לומר בשם אחרים, דרב ושמואל אזלו לטעמיהו דהנה רב ס"ל בגיטין (ל"ח ב') המפקיר עבדו צריך גט שחרור, והיינו שאף שפקע הקנין ממנו, עדיין הוא עבד בהקנין איסור, והוא אסור בבת חורין, ושם עבד עליו, ולשיטתו לא היה די במה שגאל ה' אותנו בגאולה הגשמית בקנין ממנו, שעדיין היה צריך לגאול את נפשו מעומק שעבוד הנפש מהקנין איסור, וזהו ע"י שעכשיו קרבנו המקום לעבודתו, אך שמואל לטעמיה דס"ל בגיטין (ל"ח א') דהמפקיר עבדו אינו צריך גט שחרור, דבזה שפקע ממנו הקנין ממנו, הוא נעשה בן חורין לגמרי גם בקנין איסור, והוא מותר בבת חורין, הנה לטעמיה הרי מיד שיצאו מתחת סבלות מצרים בהקנין ממנו, הם נקראו גאולים בין בגופם ובין בנפשם, וכלל ישראל נמשך אחרי ה' נהיו עבדי ה' ולא עבדי פרעה.

כלומר, בעבדות עצמה ישנם שני היבטים, שעבוד הגוף, הדומה לקנין ממנו שיש לאדון בעבדו, ושעבוד הנפש שישודו באי הכרת הקב"ה כאדון העולם, ושעבוד זה דומה לקנין האיסור שיש לאדון על עבדו.

לדעת רב אין די בהפקר גופו של העבד בכדי לבטל את שני ההיבטים, כי גם לאחר ההפקר אין הוא נחשב כבן חורין גמור עד שיקבל גט שחרור, שקנין איסור שבו אינו תלוי בקנין גופו, ובדרך דומה אפשר לומר שלא היה די להם לישראל שפרעה ישחרר אותם מן העבדות וישלח

אותם מארצו, אלא בכדי להיות בני חורין גמורים היו זקוקים לקבלת התורה ולקבלת עול מלכות שמים, מעין גט שחרור.

אולם לפי שמואל הסובר שהמפקיר עבדו יצא לחירות ואינו צריך גט שחרור, ועצם ההפקר משחרר את העבד לחלוטין ומנתק את כל חלקי השעבוד כי קנין האיסור שבו תלוי בקנין הגוף, הרי שאף בני ישראל נחשבו גאולים לגמרי כשפרעה שחרר אותם ושילח אותם ממצרים, והם מרצונם נמשכו אחרי הקב"ה וביקשו להיות עבדי ה'.

ולפי זה, החובה לסיים בשבח מתייחסת לזמן שנחשבו ישראל לגאולים, ולפי רב לא נחשבו גאולים כשפרעה שילח אותם מארצו, אלא דווקא כשנכנסו תחת כנפי השכינה וקיבלו עול מלכות שמים, וע"כ מתחיל בגנות במה שהיו עובדי ע"ז, ומסיים בשבח במה שקרבנו הקב"ה לעבודתו, ואילו לפי שמואל מתחיל בגנות באמירת עבדים היינו, כי העבדות כוללת את שני ההיבטים, ומסיים בשבח שיצאנו ממצרים, כי היציאה ממצרים היא שהוציאה את בני ישראל מעבדות לחירות כמו ההפקר המוציא את העבד לחירות.

2. אז ישיר- מתן תורה [ע' צא-צב]

מבחר הגר דוגמות המבחן של בני ישראל במעמד הר סיני

שנינו במס' יבמות (כ"ז) שהבא להתגייר אין צריכים ללמודו את כל תרי"ג המצוות אלא מודיעים אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות. אם מסכים הגר לקבל על עצמו את כל התורה והמצוות אזי מקבלים אותו, והסברה היא שאם הסכים לקבל על עצמו את המצוות שהודיעוהו כון הסתם מקבל הוא על עצמו את כל התורה כולה, וז"ל הגמ':

תנו רבנן גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר אי אתה יודע שישאל בזה דוויים דחופים סחופים ומטורפין ויסורין באין עליהם אם אומר יודע אני ואני כדאי מקבלין אותו מיד ומודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות.

למעשה הגמ' אינה מבארת מה הם אותם מצוות קלות או חמורות^א, אך הגמ' מוסיפה שכלומדים אותו על עוון לקט שכחה ופאה ומעשר עני, כמבואר שם "ומודיעין אותו עון לקט שכחה ופאה ומעשר עני".

א ובטעם שמודיעים לו מצוות קלות ביאר המאירי (יבמות מ"ז) שעל ידי שיראה הגר כמה דקדוקי דינים יש אפילו בדברים קלים יחזור בו, וז"ל:

שקודם שימול מודיעין אותו מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות ויראה הטעם בקלות מפני שעובדי האלילים אין להם בדרכי דתיהם ועבודת אליליהם מצוות יתירות

והשאלה המתבקשת היא, מהי החשיבות המיוחדת של מצוות אלו, שהם חלק ממצוות צדקה, ומדוע נבחרו מצוות אלו מתוך כל המצוות, עד שחובה עלינו להודיעם לזה שבא להתגייר. מדוע אנו חייבים להודיע למועמד לגירות על מצוות הצדקה בדיוקא.

ברש"י (יבמות שם) מבואר שמוצד טבעם אומות העולם פחות נדיבים מבני ישראל, וע"כ יתכן, שכאשר המתגייר ישמע עד כמה מחשיבה התורה את מצוות הצדקה יחזור בו מרצונו וכוונתו להתגייר, וז"ל:

לישנא אחרינא מודיעים אותו עון לקט שכחה ופאה - הואיל והן מקפידים על המכון כ"כ כדאמר דנהרג על פחות משה פרוטה מודיעין אותו עון לקט כו' שמא יחזור בו מלהתגייר^ב.

וניתן אולי להוסיף ולומר שתהליך הגירות של כל גר דומה הוא, ביסודו, לתהליך שעברו האומות העולם בשעת מתן התורה. כשם שהקב"ה העמיד את אומות העולם למבחן בשעת מתן תורה, כדי לראות האם אכן באמת רוצות האומות את התורה, כן אנו מעמידים את הגר למבחן לבדוק האם אכן רציני וכנה הוא בכוונת הגיור, וכשם שהקב"ה בחר במצווה המנוגדת לטבעה של האומה אותה הוא בחן, כן אנו בוחנים את הגר במצווה המנוגדת לטבעו, והיא מצוות הצדקה.

ובדברים אלו חוזרת השאלה כיצד באמת קיבלו בני ישראל את התורה ללא שעמדו במבחן מעין זה, ומדוע לא העמיד הקב"ה את בני ישראל בהר סיני למבחן כנגד טבעם.

וכשישמע מצוות יתירות שלנו והקלות שבהם יאמר בלבו כמה דקדוקין הם מדקדקים ללא צורך יחזור בו ואחר כך מודיעין אותו את החמורות.

ב וכן הוא במאירי שם:

ומודיעין לו שאנו צריכין לבזבז ממונינו במתנות עניים מפני שהגרים ממונים חביב עליהם ביותר וכמו שאמרו בן נח נהרג על פחות משה פרוטה ואינו ניתן להישבן כמו שביארנו בסנהדרין נ"ז א' ושם יחוס על ממונו ויחזור.